

ROMSKI POMOČNIKI V SLOVENSKEM OSNOVNOŠOLSKEM SISTEMU: PREDNOSTI IN POMANJKLJIVOSTI IZREDNE UČNE POMOČI ROMSKIM UČENCEM

Irena Bačlija

Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani

Uvod

Zgodovinski viri omenjajo Rome na ozemlju današnje Slovenije že v 15. stoletju, od 17. stoletja naprej pa so podatki o njih pogostejši in zapise o Romih najdemo tudi v matičnih knjigah. Naselitev Romov naj bi v našem prostoru potekala po treh poteh: predniki Romov, ki živijo v Prekmurju, so prišli k nam prek madžarskega ozemlja, dolenjska skupina Romov prek Hrvaške, na Gorenjskem pa so se naselile manjše skupine Sintov, ki so prišli k nam s severa prek današnje Avstrije.¹ Čeprav gre za prebivalstvo, ki je na začetku živelo predvsem nomadsko in je svoja bivališča pogosto menjavalo, lahko danes govorimo o zaokroženih območjih poselitve v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in deloma na Gorenjskem. Na teh območjih štejemo Rome med tradicionalno naseljeno prebivalstvo, ki se je v bolj ali manj stalni naselitvi ohranilo do danes. Predvidevamo, da v Sloveniji živi od 7.000 do 10.000 pripadnikov romske skupnosti. Dejansko število Romov v Sloveniji pa ni določeno, predvsem zaradi oteženega popisa in dostopa do vseh Romov, ki živijo na ozemlju Republike Slovenije. Centri za socialno delo, ki imajo največ stikov z Romi, so leta 2003 zapisali, da jih je 6.264, medtem ko se je za pripadnika romske manjšine leta 2002 v popisu prebivalstva opredelilo le 3.246 prebivalcev.

Tabela 1: Število romskega prebivalstva od 1953 do 2002 v Sloveniji

Leto	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Število Romov	1663	158	951	1393	2259	3246

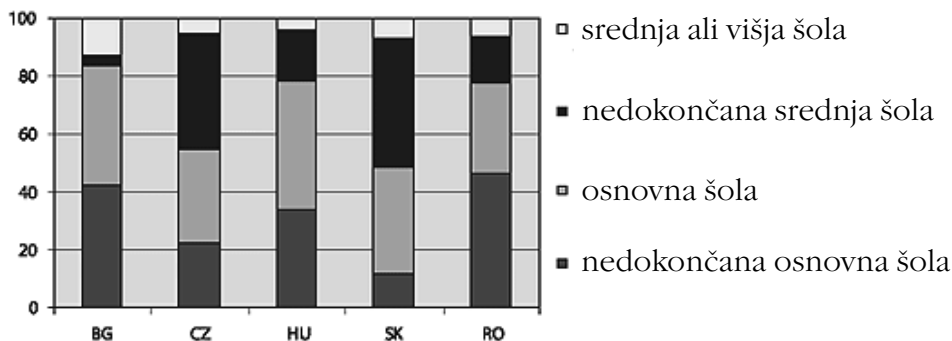
Vir: Statistični urad RS, Statistične informacije, št.: 93/2003.

Točna ali vsaj natančnejša ocena števila romske populacije je nujna za nadaljnjo ureditev socialno-ekonomskih in zakonodajnih področij, ki bi zagotavljala Romom primerljivo zaščito, kot jo uživajo druge manjšine v Sloveniji. Za romsko manjšino je to še posebej pomembno, saj so zaradi zgodovinskih razlik in okoliščin med Romi izredno velike razlike, ki temeljijo na tradiciji, specifičnem načinu življenja, pa tudi stopnji socializacije in integriranosti v okolje. Prav zaradi teh razlik so namreč življenjske razmere Romov v severovzhodnem delu Slovenije neprimerljivo boljše in bolj urejene kot pri Romih v južnem delu Slovenije. Zaradi tega je precej oteženo izvajanje skupnih politik na nacionalni ravni in obstaja tendenca, da se problematika romske skupnosti ureja na lokalni ravni. Vendar pa lahko izpostavimo nekatere vzporednice, ki se v večji ali manjši obliki pojavljajo v vseh lokalnih romskih skupnostih. Gre namreč predvsem za populacijo z nizko izobrazbo, nizko stopnjo zaposlenosti in s slabimi bivanjskimi razmerami z neurejeno pripadajočo infrastrukturo (Bačlija v Brezovšek in Haček, 2005).

Ravno množica problemov, s katerimi se srečuje romska skupnost v Sloveniji, je povod za uvedbo institucionaliziranega urejanja te problematike. Opravljene študije v tujini in pri nas nakazujejo na normativno problematiko, iz katere se razvijajo tudi ostale. Zaznati je, da se, v kolikor izobraževalni sistem v državi nudi podporo romski skupnosti in jo v sistemu ne segregira, temveč integrira ali kako drugače desegregira, zmanjša oziroma omili zaposlitvena problematika, saj se predstavnikom romske skupnosti poveča vrednost na trgu dela, boljši izhodiščni položaj na trgu dela pa omogoča posamezniku dostop do finančnih virov, kar je ugodno za zmanjševanje socialnih transferjev in ureditev infrastrukturne problematike.

Glede na zadnje razpoložljive podatke iz Statističnega popisa prebivalcev Republike Slovenije (2002) je odstotek Romov v Sloveniji z nedokončano osnovnošolsko izobrazbo skrb vzbujajoč. Od 2075 Romov, starih 15 let ali več, jih 65 % nima dokončane osnovne šole, 23 % ima dokončano osnovno šolo, 22 % dokončano srednjo šolo in le 2 % višjo ali visoko šolo. Primerljive študije iz tujine (glej Graf 1) kažejo, da je povprečna izobraženost Romov v Sloveniji pod povprečjem, kar zadeva doseganje osnovnošolske izobrazbe, hkrati pa je delež tistih, ki so dokončali srednjo ali višjo (visoko) šolo, nadpovprečen.

Graf 1: Stopnja dosežene izobrazbe Romov po državah

Vir: Mednarodna raziskava UNDP/ILO, <http://roma.undp.sk/>, dostop 12. 12. 2006.
 Legenda: BG - Bolgarija; SK - Slovaška republika; CZ - Češka republika; RO - Romunija; HU - Madžarska.

Mednarodna raziskava je pokazala, da je največji razlog za visok delež manj izobraženih Romov revščina, saj je kar 29 % romskih dečkov in 25 % romskih deklic v Bolgariji kot vzrok odsotnosti od pouka navedlo pomanjkanje ustreznih oblačil (v Romuniji celo 52 % romskih dečkov in 48 % romskih deklic). Pomemben razlog za odsotnost od pouka pri deklicah je bil (še posebej v Romuniji) pomoč pri vzgoji mlajših otrok kot tudi samo rojstvo otroka (28 % deklic na Madžarskem in 17 % v Bolgariji).

Naslednji izmed navedenih izpostavljenih razlogov je bil neustrezno domače okolje oziroma asistenca pri učenju v domačem okolju. Kot navaja Tancer (1999) v raziskavi, ki je bila izvedena leta 1991 in je zajela Rome v Sloveniji, so razmere v domačem okolju pri Romih precej slabše kot pri ostali populaciji. Navaja, da je le 28 % romskih učencev v Prekmurju živelo v dobrih razmerah, 44 % v zadovoljivih in 27,5 % v slabih razmerah. Svojo sobo jih je imelo zgolj 18 %, svojo posteljo pa 64,5 %. V raziskavi je bilo ugotovljeno (prav tam), da je imelo primerne delovne razmere le 26,5 % romskih učencev, 39,4 % zadovoljive in 33,6 % neprimerne. Po navedbah *Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji* (2004) je nerešen problem tudi izobraževanje otrok tistih Romov, ki v Sloveniji nimajo urejenega legalnega statusa in njihovo število ni znano. Verjetno vsaj del teh otrok ne obiskuje osnovne šole, saj se njihovi starši bojijo, da bi jih to izdalo in bi jih z družinami izgnali iz države. Poznamo pa tudi primere, ko osnovne šole omogočijo njihov vpis in izobraževanje v rednih šolskih programih (prav tam).

Druga navedena ovira pri doseganju višje stopnje zaključene izobrazbe Romov je vpisovanje romskih otrok v tako imenovane *osnovne šole* s

prilagojenim programom (OŠPP). Takšno ločevanje romskih učencev, ki dejansko nimajo motenj v duševnem razvoju, ima negativne posledice. V Sloveniji je osnovne šole v šolskem letu 2002/2003 po dostopnih podatkih obiskovalo 1.349 romskih učencev, 1.223 v rednih osnovnih šolah, 126 pa v OŠPP. V tem letu je bil delež vseh otrok v OŠPP 1,48-odstoten, medtem ko je bil delež romskih otrok v OŠPP občutno višji (9,3-odstoten). Delež romskih učencev v šolah s prilagojenimi programi v Sloveniji je precej nižji kot delež na Madžarskem, Češkem in Slovaškem. Na Slovaškem je med učenci v posebnih šolah 15 % romskih otrok, na Češkem in Madžarskem pa ta delež znaša več kot 50 % (European Roma Rights Center, 2003).

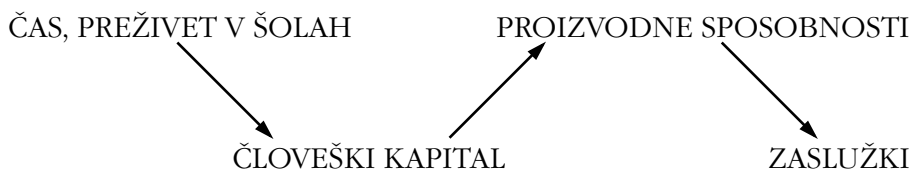
Veliko težavo predstavlja tudi neznanje uradnega jezika v državi, kjer živijo Romi. Tako romski otroci ob vstopu v šolo le slabo obvladajo uradni jezik (deloma je to tudi posledica nizke stopnje vključenosti romskih otrok v sistem predšolske vzgoje), kar jim onemogoča napredovanje pri pouku. Zaradi jezikovnih težav so romski otroci že na začetku svoje izobraževalne poti v slabšem položaju in bodo zato verjetno prej zapustili šolanje kot otroci večinske populacije. Velik problem predstavlja tudi pomanjkanje učnih pripomočkov v romskem jeziku. Dostop romskih otrok do izobrazbe je neposredno odvisen od standarda izobraževanja, ki jim je ponujen. Pogosto se namreč dogaja, da so zahtevani standardi pri izobraževanju romskih otrok nižji kot pri drugih otrocih. K nižanju izobraževalnih standardov precej pripomorejo pomanjkanje motivacije pri učiteljih za delo z romskimi otroki, pomanjkanje strokovnega usposabljanja za učitelje in njihovi predsodki do romskih otrok.

Številne mednarodne raziskave o romski populaciji v osnovnem in srednjem šolstvu med opazovane enote (države) niso umestile Slovenije. Eden izmed razlogov je relativno nizek odstotek romske populacije v državi. Kljub temu Slovenija izvaja aktivno politiko na vseh področjih vključevanja romske manjšine v nacionalni šolski sistem. Aktivna vladna politika na tem področju predvideva tudi sprotno spremljanje vpeljanih praks. V skladu s temi izhodišči se v prispevku osredotočamo na evalvacijo javne politike romski pomočnik/romska pomočnica,² to je dodatni pedagoški delavec, ki v razredih z deležem romskih učencev pomaga premostiti razlike med kulturama in jezikom kot tudi zagotoviti dodatno pomoč učencem pri sprejemanju šolske inštitucije in vzpostavljati dialog med domačim in šolskim okoljem. Omenjen mehanizem je pozitivno ocenjen in izpostavljen v številnih mednarodnih analizah (UNDP/ILO, ERRC ...), vprašanje pa je, kako deluje v Sloveniji v praksi in kakšni so možni nastavki za izboljšave.

Romi v šolskem sistemu in teorija človeškega kapitala

Če izhajamo iz *teorije človeškega kapitala*, lahko pojasnimo vzročnost med izobrazbo vsakega posameznika v družbi in blagostanjem družbe. Schultz (1960, v Bevc, 1991) dojema vlaganja v kakovost izobraževanja in usposabljanja prebivalstva kot tisti parameter, ki določa nadaljnjo uspešnost te družbe oziroma njene blaginje. Če njegova teoretična izhodišča poenostavimo, gre preprosto za to, da je posameznik z višjo izobrazbo (z več človeškega kapitala) produktivnejši in prejme višji zaslužek od tistega z manj izobrazbe (Shema 1).

Shema 1: Model človeškega kapitala po Schultzu

Vir: Bevc, 1991.

Različne ovire Romom onemogočajo enak dostop do izobraževanja, kar se kaže v razlikah med povprečno doseženo stopnjo izobrazbe med romsko in večinsko populacijo ter njunem položaju na trgu dela. Težave izvirajo deloma iz same kulture romske populacije, deloma iz neprilagojenih izobraževalnih politik in pristopov, deloma pa so rezultat prevladujočih stereotipov in predsodkov. Ključne ovire pri uspešnem vključevanju Romov v nacionalni izobraževalni sistem so po mnenju Kirilove in Repaireve (2003) revščina, izolacija romskih skupnosti, podzastopanost Romov v izobraževalnih inštitucijah, kulturne in jezikovne ovire, pomanjkanje spodbude staršev, standard izobraževanja, učni pripomočki, posebne šole za romske otroke in segregacija romskih otrok v šolskem sistemu.

Revščina predstavlja glavno oviro za dostop do izobraževanja. Romske družine si pogosto ne morejo privoščiti nakupa šolskih potrebščin. Slabe življenjske razmere romskim otrokom ne omogočajo pisanja domačih nalog, pri čemer jih prav tako ne morejo pomagati pogosto nepismeni starši. Starši se pogosto ne zavedajo pomena izobraževanja, zato posledično premalo sodelujejo pri izobraževanju svojih otrok. Zaradi finančnih razlogov svoje otroke že zelo zgodaj navažajo na delo, saj je njihova glavna skrb zadovoljiti osnovne finančne potrebe.

Priporočila za izboljšave na področju izobraževanja Romov so razvile predvsem različne mednarodne organizacije, ki se sistematično ukvarjajo z zbiranjem podatkov o Romih v različnih izobraževalnih sistemih.³ Glavni cilj večine programov za izboljšanje izobraževanja Romov je zagotoviti enake možnosti izobraževanja. Glede na deprivilegiran položaj romskih otrok bi

nacionalne vlade morale sprejeti posebne ukrepe pozitivne diskriminacije, ki bi mladim Romom omogočile izrabo možnosti izobraževanja. Posebna pomoč in ustrezne informacije bi morale biti ponujene tudi romskim staršem, ki bi lahko na podlagi celostnih informacij izbrali šolo za svoje otroke. Vse države, ki jih obravnavamo v nadaljevanju (gre predvsem za države Vzhodne in Srednje Evrope, saj je v teh državah delež romske populacije najvišji), imajo na državni ravni sprejete različne strategije in akcijske načrte za izboljšanje položaja Romov, nekatere države pa so sprejele tudi posebne dokumente, ki se ukvarjajo z izobraževanjem Romov (npr. Romunija, Srbija). Težava je v tem, da se sprejete strategije pogosto izvajajo samo delno ali pa sploh ne (kot npr. v Romuniji, Bolgariji), problem pa je tudi njihova pomanjkljiva evalvacija.⁴

Primeri dobrih praks iz drugih držav

Številni primeri dobrih praks kažejo, da so problemi glede izobraževanja romskih otrok rešljivi. Ključnega pomena je, da so v napore za izboljšanje pogojev izobraževanja Romov vključeni vsi – tako Romi sami kot ustrezne izobraževalne institucije, lokalne oblasti in različne vladne ter nevladne organizacije. Predvsem programi in projekti, ki so nastali na podlagi lokalnih pobud in pod vodstvom nevladnih organizacij, so se izkazali kot izredno uspešni. Praksa je pokazala, da samo sprejete vladnih strategij in akcijskih načrtov ni dovolj za premagovanje problemov, saj je glavna težava vladnih strategij prav njihovo pogosto neizvajanje.

Večina analiziranih držav⁵ izvaja projekte na področju izboljšanja pogojev izobraževanja in dostopa do izobraževanja za romske otroke. Med najpogostejšimi ukrepi so zaposlitev romskega pomočnika oziroma svetovalca, izobraževanje za učitelje, ki poučujejo romske otroke, omogočanje učenja romskega jezika ter različni načini sodelovanja med starši, šolo in širšo skupnostjo. Od teh naštetih kategorij za uvedbo izboljšav na področju izobraževanja Romov (glej Tabela 1) je v slovenski izobraževalni sistem integriranih kar nekaj. Najpomembnejši je mehanizem romskega pomočnika, ki v praksi sicer že deluje (čeprav bo standardizacija in sistematizacija poklicnega profila začela potekati šele v kratkem), nekateri učitelji se že dodatno izobražujejo na področju prilagojenega podajanja učne snovi romskim otrokom,⁶ slovenski šolski in socialni sistem predvidevata posebne subvencije za finančno deprivilegirane otroke, kamor spadajo tudi romski otroci, tako da se sofinancirajo ali celo v celoti financirajo prehrana, prevoz in šolske potrebščine, ponekod pa tudi že potekajo (na primer v Krajevni skupnosti Pušča v Murski Soboti) različne poletne šole in delavnice, kjer se romski otroci udeležujejo zunajšolskih dejavnosti.

Glede na raznolikost izobraževalnih sistemov v izbranih državah sta vrednotenje in kvantitativna primerjava uspešnosti posameznih izobraževalnih ele-

mentov dobrih praks praktično nemogoča. Parcialnost že opravljenih evaluacij posameznih mehanizmov in pristranost študij (pri katerih so v večini primerov naročniki državne inštitucije) pa še dodatno onemogočata dokazovanje uspešnosti nekaterih dobrih praks. Kljub temu lahko kategoriziramo nekatere ukrepe, ki so implementirani v šolske sisteme obravnavanih državah (glej *Tabelo 2*).

Tabela 2: Kategorizacija ukrepov za izboljšanje stanja na področju izobraževanja Romov

VRSTA UKREPA	DRŽAVE, V KATERIH SE UKREP IZVAJA*
Romski pomočnik/svetovalec/koordinator	Poljska, Bolgarija, Romunija, Srbija, Slovaška
Vpeljava romskih vsebin v nacionalni učni načrt	Madžarska, Romunija, Makedonija, Bolgarija
Možnost učenja romskega jezika, kulture in zgodovine	Srbija, Slovaška, Romunija, Bolgarija, Madžarska
Pouk v romskem jeziku	Slovaška, Romunija
Usposabljanje učiteljev za delo z romskimi otroki	Slovaška, Poljska, Bolgarija, Romunija, Srbija
Programi za nadarjene romske učence, štipendiranje	Madžarska, Črna gora, Slovaška, Romunija
Dodatna učna pomoč za romske otroke	Poljska, Bolgarija, Madžarska, Hrvaška
Programi, namenjeni Romom, ki nimajo dokončane osnovne ali srednje šole	Romunija, Hrvaška, Madžarska, Srbija, Poljska, Slovaška
Mobilne učilnice za otroke nomadskih družin	Francija
Zagotovitev brezplačnih šolskih potrebščin, prehrane, prevoza	Poljska, Bolgarija, Srbija, Hrvaška
Sodelovanje med šolo, starši, skupnostjo, nevladnimi organizacijami	Romunija, Slovaška, Bolgarija, Madžarska, Hrvaška
Desegregacija (integracije romskih otrok v standardne šole, zapiranje romskih geto šol)	Bolgarija, Madžarska, Romunija
Vključenost romskih otrok v sistem predšolske vzgoje	Poljska, Bolgarija, Slovaška
Univerzitetni programi za izobraževanje Romov	Bolgarija, Romunija

Vir: Klasifikacija je bila narejena na podlagi več objavljenih tujih študij (glej seznam literature).

* Slovenija namenoma ni umeščena med analizirane države, ker smo ukrepe v Sloveniji že navedli.

Implementacija javne politike, ki je še posebej ugodna za določen segment prebivalstva, vnaša v sistem nekakšno neenakost med večinskim prebivalstvom in skupino, ki uživa prednosti te politike. Implementacija takšnih dobrih praks pogosto hodi po tanki meji z diskriminacijo. Pojem diskriminacija pomeni neenako obravnavanje posameznika v primerjavi z nekom drugim zaradi spola, rase, narodnosti, etničnega porekla, verskega prepričanja, jezika itd. Diskriminacija pomeni tisto ravnanje, ki omejuje in ogroža ali pa onemogoča uresničevanje, prizadevanje ali uveljavljanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin. »Pozitivna diskriminacija pa je razmeroma nov pravni institut, ki označuje z zakonom določeno začasno različno oziroma prednostno pravno obravnavanje določenih kategorij oseb pri uresničevanju pravic, ki so pravnim naslovljencem praviloma zagotovljene v enakem obsegu in pod enakimi pogoji« (Flander, 2004: 99). »Pri pozitivni diskriminaciji gre za različno obravnavo različnega; konkretnije, za privilegirano obravnavo deprivilegiranih družbenih skupin« (Flander, 2004: 99). Ta privilegirana narava se kaže v podeljevanju posebnih pravic manjšinam z namenom zagotavljanja enakopravnosti in enakih možnosti za pripadnike manjšin, za katere je značilen manj ugoden položaj v nekem okolju. S tega stališča je treba opazovati tudi javne politike za zmanjševanje marginaliziranosti romske skupnosti v Sloveniji. Ob tem želimo poudariti, da vpeljava javnih politik, ki so se izkazale za uspešne pri dvigovanju izobrazbenega standarda pri romskih skupnostih v tujini, ne pomeni zgolj privilegiraniosti skupine prebivalstva, temveč strateško in trajnostno politiko za izboljšanje kakovosti življenja na splošno.

Uvedba mehanizma romski pomočnik v sloveniji

V slovenskem osnovnošolskem sistemu je poleg drugih ukrepov predvidena tudi implementacija mehanizma romski pomočnik,⁷ ki v šoli opravlja svoje delo na ravni oddelka, šole ter romske skupnosti (Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji, 2004). Romski pomočniki, ki bi si pridobili poklicni naziv romski pomočnik/pomočnica, še ne delujejo, vendar v praksi obstajajo *učitelji izredne pomoči romskim učencem*, ki po vsebini dela sovpadajo s poklicem romski pomočnik (zato jih v nadaljevanju prispevka tudi imenujemo romski pomočniki). Osebe, zaposlene na tem delovnem mestu, naj bi na ravni oddelka sodelovale z učiteljico pri načrtovanju dela in pri analizi opravljenega dela. Njihova glavna naloga je pomoč romskim učencem pri premagovanju jezikovnih ovir (prevajanje otrokom, učiteljici, pa tudi staršem), pomoč otrokom v procesu učenja, skrb, da so v oddelku prisotni elementi romske kulture, ter spodbujanje dvojezične kulture v oddelku.

Ker je pridobivanje poklicnega naziva za nekatere romske pomočnike v fazi izvajanja, je morda smotno navesti, kakšne bodo naloge in pristojnosti romskih pomočnikov v prihodnje. Na podlagi Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (2004) in na podlagi Kataloga standardov strokovnih znanj in spretnosti za poklicno kvalifikacijo romski pomočnik/romska pomočnica⁸ lahko navedemo nekatere glavne naloge bodočih romskih pomočnikov: na ravni šole se vključuje v vsa strokovna in druga srečanja, kamor se vključuje učiteljica oddelka in kjer obravnavajo dogajanje v oddelku, npr. roditeljski sestanki, timski sestanki, konference in podobno, predstavlja vez med romsko skupnostjo in starši ter šolo, posreduje informacije učiteljici oziroma vodstvu šole, ki so z vidika medsebojnega sodelovanja in organizacije dela v šoli potrebne, organizira dejavnosti v romski skupnosti, s katerimi bo povečal obisk šole, starše obvešča o vsakdanjem dogajanju v šoli, prebira pisne informacije iz šole, deli informacije med starše, redno posreduje, ali otroci ne prihajajo v šolo, zbira mnenja in predloge staršev, pomaga staršem pri komuniciranju z učiteljico ter vodstvom šole (prav tam).

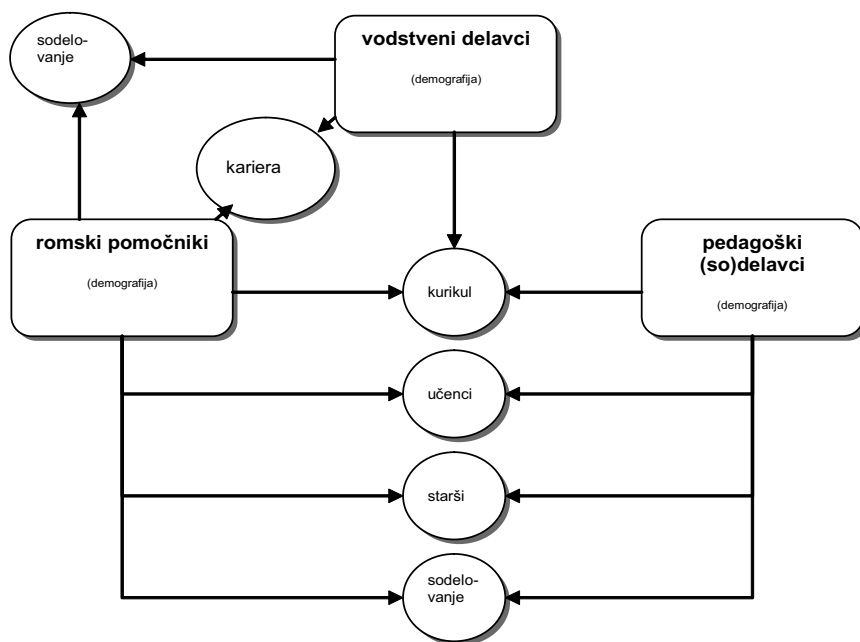
Iz navedenih področij je razvidno, kakšne bodo naloge romskih pomočnikov v prihodnje, lahko pa tudi sklepamo na funkcijo, ki jo učitelji izredne pomoči romskim učencem opravljajo trenutno oziroma so jo opravljali v preteklosti. Raziskavo o delovanju mehanizma učitelj izredne pomoči romskim učencem smo torej opravljali ravno na prelomnici, ko se uvaja standardiziran profil, poslavlja pa se dosedanja utečena praksa na tem področju. S tem dejansko opravljamo evalvacijo pred implementacijo s ciljem, da se nekatere delujoče prakse ohranijo in da se opozori na nekatere morebitne težave še pred začetkom uvajanja poklica romski pomočnik.

Empirična raziskava in evalvacija uvedbe romskega pomočnika

Za analizo izvajanja izredne učne pomoči romskim učencem oziroma delovanja romskega pomočnika smo izvedli metodo strukturiranega družboslovnega vprašalnika med romskimi pomočniki v Sloveniji, njihovimi pedagoškimi (so)delavci⁹ in vodstvenimi delavci (ravnateljji). Pri načrtovanju vzorčenja celotne populacije romskih pomočnikov smo zaradi relativno majhnega vzorca opazovane populacije v raziskavo vključili vse zaznane enote populacije ($N = vsi\ zaznani\ romski\ pomočniki\ v\ Sloveniji$). Največjo težavo je predstavljala identifikacija teh enot, saj v Sloveniji trenutno ne obstaja enoten register romskih pomočnikov, najverjetneje zaradi tega, ker se poklicni standard še ne izvaja.

Glavni cilj anketiranja ciljnih populacij je ocena trenutnega stanja pedagoške pomoči v razredih, kjer je del populacije romske narodnosti. Iz modela analize (glej Shema 2) je razvidno, katera področja je zajemal vprašalnik in katera vprašanja smo preverjali pri več kot eni opazovani populaciji. Namen zastavljanja istovrstnih vprašanj različnim skupinam je bil, pridobiti si čim bolj realno sliko o delovanju romskih pomočnikov v praksi.

Shema 2: Model analize

Kot je razvidno iz modela analize, smo raziskovali širok spekter tematik, povezanih z delovanjem romskega pomočnika, vendar v nadaljevanju prikazujemo le nekatere ugotovitve, ki so za namen našega prispevka še posebej pomembne ali zanimive.

Odnos romskih pomočnikov, pedagoških (so)delavcev in vodstvenih delavcev do učnih načrtov

Namenoma smo vsem trem skupinam anketirancev zastavili enaka vprašanja o odnosu do učnih načrtov. Posebej nas je zanimalo, kako ocenjujejo prilagojenost in zahtevnost učnih načrtov za romske otroke ter kaj omogočajo učni načrti v praksi. Če primerjamo odgovore o splošni oceni zahtevnosti učnih načrtov za romske učence (Tabela 3), lahko ugotovimo, da vsi učitelji menijo, da so učni načrti za romske učence prezahtevni, medtem ko enako meni le dobra polovica romskih

pomočnikov. Ob tem se zastavlja vprašanje, ali dati večjo težo mnenju učiteljev, ki imajo največjo vlogo pri podajanju in ocenjevanju znanja, ali romskim pomočnikom, ki bolje poznajo posebnosti in sposobnosti romskih učencev.

Tabela 3: Zahtevnost učnih načrtov za romske učence

Trenutno veljavne učne načrte ocenjujem kot ...	UČITELJI (N = 13)	ROMSKI POMOČNIKI (N = 17)	RAVNATELJI (N = 10)
prezahtevne za večino romskih učencev	100 %	52,9 %	60 %
ravno prav zahtevne za večino romskih učencev	0 %	47,1 %	40 %
premalo zahtevne za večino romskih učencev	0 %	0 %	0 %
ne vem	0 %	0 %	0 %

Vir: Raziskava Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem, Fakulteta za družbene vede, 2008.

Glede same zahtevnosti učnih načrtov nas je še posebej zanimalo, kako so vsebine teh načrtov prilagojene specifični populaciji romskih otrok. Iz Tabele 4 je razvidno, da so učitelji kritičnejši in menijo, da so vsebine bolj prilagojene neromskim učencem. Preseneča visok odstotek (70 %) ravnateljev, ki menijo, da so vsebine učnih načrtov prilagojene obema skupinama učencev.

Tabela 4: Prilagojenost vsebin učnih načrtov

Vsebine, ki jih zajemajo učni načrti pri večini predmetov, so po mojem mnenju ...	UČITELJI (N = 13)	ROMSKI POMOČNIKI (N = 17)	RAVNATELJI (N = 10)
prilagojene tako romskim kot neromskim učencem	25 %	52,9 %	70 %
prilagojene le neromskim učencem	66,7 %	17,6 %	30 %
prilagojene le romskim učencem	0 %	5,9 %	0 %
neprilagojene tako romskim kot neromskim učencem	8,3 %	23,5 %	0 %

Vir: Raziskava Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem, Fakulteta za družbene vede, 2008.

Da bi ugotovili, kateri mehanizmi za dodatno pomoč/razlago romskim učencem se trenutno uporabljajo po mnenju vseh treh skupin anketirancev, smo jim ponudili nekatere vnaprej pripravljene odgovore (*Tabela 5*). Iz tabele je razvidno, da vse tri skupine menijo, da učni načrti omogočajo uporabo posebnih didaktičnih pripomočkov za romske otroke, pomembnejše pa je, da zanemarljivo majhno število učiteljev meni, da jim učni načrti omogočajo dodaten čas za podajanje snovi romskim učencem. Na podlagi tega lahko sklepamo, da je dodatna pedagoška pomoč romskim učencem nujna. Pozitiven je podatek, da skoraj polovica učiteljev, več kot 60 % pomočnikov in skoraj 80 % ravnateljev meni, da učni načrti v praksi omogočajo motiviranje romskih učencev. Kakšne so te oblike motiviranja, v vprašalniku nismo uspeli zajeti, je pa pomembno, da obstajajo in da se uporabljajo.

Tabela 5: Kaj omogočajo veljavni učni načrti v praksi/pri delu?

Veljavni učni načrti v praksi/ pri delu omogočajo ...	UČITELJI (N = 13)	ROMSKI POMOČNIKI (N = 17)	RAVNATELJI (N = 10)
uporabo posebnih didaktičnih pripomočkov za romske učence	63,6 %	69,0 %	66,7 %
dodaten čas za podajanje snovi romskim učencem	9,1 %	75 %	44,4 %
podajanje snovi v romskem jeziku	0 %	12,5 %	11,1 %
motiviranje romskih učencev	45,5 %	62,5 %	77,8 %

Vir: Raziskava Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem, Fakulteta za družbene vede, 2008.

Anketirance smo povprašali tudi o tem, kaj bi potrebovali za učinkovitejše podajanje učne snovi romskim učencem (*Tabela 6*). Večina vseh anketirancev meni, da bi potrebovali dodatno osebje. Posebej je treba poudariti, da skoraj polovica učiteljev pogrša učno gradivo v romskem jeziku (prevod veljavnih učbenikov), z njimi se strinja tretjina ravnateljev, vendar nihče izmed romskih pomočnikov ni tega mnenja. Glede na to, da skoraj štirideset odstotkov romskih pomočnikov ne govori romsko, je tak odstotek odgovorov nerazumljiv.

Tabela 6: Učinkovitejše podajanje učne snovi romskim učencem

Za učinkovitejše podajanje učne snovi bi za delo z romskimi učenci potrebovali ...	učitelji (N = 13)	romski pomočniki (N = 17)	ravnatelji (N = 10)
dodatno osebje	76,9 %	82,4 %	80 %
učno gradivo v romskem jeziku (prevod veljavnih učbenikov)	46,2 %	0 %	30 %
podajanje učne snovi je učinkovito, ničesar ne bi potrebovali	0 %	11,8 %	10 %
fleksibilnejši urnik	30,8 %	41,2 %	20 %
ne vem	0 %	0 %	0 %

Vir: Raziskava Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem, Fakulteta za družbene vede, 2008.

Raba slovenskega jezika med romskimi učenci

Ker smo v preliminarnih testnih intervjujih zasledili, da je stopnja poznavanja uradnega jezika med romskimi učenci na relativno nizki ravni, smo v ankete vključili tudi vprašanja o poznavanju uradnega jezika, spodbujanju k njegovi rabi (staršev, romskih pomočnikov in učiteljev) in o dodatni obremenitvi romskih učencev z urami slovenskega jezika.

Vsem trem skupinam anketiranih smo zastavili vprašanje, ali bi morali imeti romski učenci na voljo dodatne ure s katerega od predmetnih področij. V vseh treh skupinah so se najbolj strinjali z dodatnimi urami slovenskega jezika (romski pomočniki 58,8 %, učitelji 69,2 % in ravnatelji 80 %). Zanimivo je, da je ta odstotek najnižji pri romskih pomočnikih, ki očitno ocenjujejo, da (ne)poznavanje slovenščine ni tako izrazit problem. Po drugi strani pa bi lahko bil takšen delež odgovorov tudi posledica delovanja romskega pomočnika, ki naj bi s sprotnim prevajanjem in uvajanjem v uradni jezik pomagal pri premostitvi jezikovnih ovir. Vendar moramo na tem mestu upoštevati tudi odgovore romskih pomočnikov na vprašanje, ali na delovnem mestu aktivno uporabljajo slovenščino. Več kot polovica (52,9 %) jih aktivno uporablja *samo* slovenski jezik in manj kot polovica (47,1 %) romski *in* slovenski jezik. Prav tako je pomemben podatek, da romsko govori *le* 62,5 % vprašanih romskih pomočnikov in da jih 37,5 % romsko sploh ne govori.¹⁰ Če je glavna naloga romskega pomočnika, da predstavlja vez med šolo in romskimi učenci (glej Strategijo, 2004) in jim pomaga pri premagovanju jezikovnih in kulturnih ovir, potem je nepoznavanje romskega jezika problematično.

Ker smo predvidevali, da nekateri romski pomočniki ne govorijo romsko, smo v anketah spraševali tudi, ali bi za učinkovitejše podajanje učne snovi romskim učencem potrebovali učno gradivo v romskem jeziku (oziroma prevod veljavnih učbenikov). Izhajali smo iz predpostavke, da bodo romski pomočniki, ki ne govorijo romsko, izrazili potrebo po didaktičnih pripomočkih, ki bi jim pomagali pri komuniciranju z romskimi otroki. Presenetljivo pa nihče izmed anketiranih romskih pomočnikov ni izrazil potrebe po učnem gradivu v romskem jeziku, medtem ko je tovrstno potrebo izrazila skoraj polovica učiteljev in tretjina ravnateljev. Ugotovili smo tudi, da skoraj vsi anketirani romski pomočniki (94,1 %) spodbujajo učence, da govorijo v slovenskem jeziku, eden jih ne spodbuja in prepušča odločitev njim samim, nihče od anketirancev pa jih ne spodbuja, da govorijo v romskem jeziku. Po mnenju romskih pomočnikov je tudi odnos staršev romskih učencev do rabe slovenskega jezika v šoli pozitiven, saj kar 70,6 % staršev izraža željo, da se romski pomočniki z romskimi učenci pogovarjajo v slovenskem jeziku, 23,5 % jih prepušča odločitev romskim pomočnikom in le en pomočnik ima izkušnjo, da starši želijo, da se z njihovimi otroki pogovarja v romščini. Podobno tudi učitelji večinoma (90,9 %) spodbujajo romske učence, da govorijo v slovenskem jeziku.

Odnosi med romskimi pomočniki, učitelji in učenci (tako romskimi kot neromskimi)

V kolikor primerjamo odnose med romskimi učenci in romskimi pomočniki na eni strani ter med romskimi učenci in učitelji na drugi, lahko najprej ugotovimo, da imajo romski pomočniki do romskih učencev bolj prijateljski in mentorski odnos kot učitelji. Skoraj tretjina romskih pomočnikov meni, da so romski učenci do učiteljev bolj zadržani kot do njih, medtem ko nihče izmed učiteljev ni enakega mnenja. Podobno opazimo odstopanje tudi pri mnenju, da romski učenci bolj ubogajo učitelje kot romske pomočnike (to meni polovica učiteljev in le 17,6 % pomočnikov). Očitno je, da presoja vloge pedagoškega sodelavca (pa naj bo to učitelj ali romski pomočnik) ni diametralno nasprotna in da učitelji svojo vlogo dojemajo drugače, kot jo vidijo romski pomočniki.

Nadalje si lahko ogledamo, kako obe skupini anketirancev razvrščata glavne probleme romskih učencev (*Tabela 7*), in pridemo do nekaterih zanimivih zaključkov.

Tabela 7: Glavni problemi romskih učencev po oceni mnenju učiteljev in romskih pomočnikov

Glavne probleme romskih učencev pri pouku vidim v ...	učitelji (N = 13)	romski pomočniki (N = 15)
neprilagojenih učnih programih	1	4
preveč snovi, ki jo morajo učenci usvojiti v enem šolskem letu	2	3
pomanjkljivih učnih pripomočkov	5	5
odsotnosti od pouka	3/4	2
neustreznem načinu podajanja učnih vsebin	6/7	7
neenakem predznanju in sposobnostih romskih učencev	3/4	1
ne vidim problemov	6/7	6

Vir: Raziskava *Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem*, Fakulteta za družbene vede, 2008.

Kot je razvidno iz tabele, so romski pomočniki kritičnejši do romskih učencev kot učitelji, ki večjo vlogo (in s tem tudi krivdo) za šolski neuspeh pripisujejo šolskemu sistemu. Učitelji največkrat vidijo glavne ovire romskih učencev pri pouku v neprilagojenih učnih programih in v preobilici snovi, ki jo morajo učenci usvojiti v enem šolskem letu, romski pomočniki pa v neenakem predznanju in sposobnostih romskih učencev in v odsotnosti od pouka.

Neposredno se na delo z romskimi učenci navezuje tudi, koliko časa z njimi preživita romski pomočnik in učitelj hkrati, zato smo enako vprašanje zastavili obema skupinama anketirancev (Tabela 8). Ugotovili smo, da prihaja do največjih razhajanj v odgovorih *ves čas pouka* in *le del pouka*, ker 47,1 % romskih pomočnikov odgovarja, da so prisotni ves čas pouka, 81,1 % učiteljev pa, da so romski pomočniki prisotni le del pouka.

Tabela 8: Prisotnost romskega pomočnika pri pouku

V razredu sem skupaj z učiteljem oz. romskim pomočnikom ...	učitelji (N = 13)	romski pomočniki (N = 15)
ves čas pouka	0 %	47,1 %
le del pouka	81,8 %	29,4 %
le v podaljšanem bivanju	0 %	5,9 %
zelo malo, čas z romskimi učenci preživljam v ločenem prostoru	18,2 %	17,6 %

Vir: Raziskava *Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem*, Fakulteta za družbene vede, 2008.

Glede na načelno usmeritev, da se romskih učencev ne ločuje od drugih učencev v učnem procesu, je podatek, da 17,6 % romskih pomočnikov preživlja v razredu skupaj z učiteljem zelo malo časa ter da čas z romskimi učenci preživlja v ločenem prostoru, nekoliko skrb zbujajoč. Menimo, da bi bilo treba institucionalizirati dolžnosti in naloge romskih pomočnikov tudi v smislu prisotnosti pri pouku ter doreči, v kolikšnem odstotku lahko samostojno učijo romske otroke v ločenih prostorih (če sploh).

Odnosi med romskimi pomočniki, učitelji in starši romskih otrok

Izsledki tujih mednarodnih raziskav veliko vlogo v izobraževalnem procesu romskih učencev pripisujejo staršem. Zato nas je zanimalo, kako vlogo staršev vidijo slovenski romski pomočniki in učitelji ter katere vrste interakcij potekajo med njimi. Učiteljem in romskim pomočnikom smo zastavili cel sklop enakih vprašanj o sodelovanju s starši romskih učencev. Zanimalo nas je: 1. kako dobro z njimi sodelujejo, 2. kako pogosto komunicirajo, 3. kakšno vlogo naj bi imeli starši pri šolskem (ne)uspehu in 4. s kom starši pogosteje komunicirajo: z romskim pomočnikom ali učiteljem.

Če primerjamo odnose med starši, učitelji in romskimi pomočniki, lahko ugotovimo, da imajo na splošno učitelji nekoliko slabši odnos s starši (medtem ko kar 27,3 % učiteljev meni, da je odnos s starši slab, nihče izmed vprašanih romskih pomočnikov ni tega mnenja). Prav tako lahko ugotovimo, če primerjamo pogostost stikov, da romski pomočniki nekoliko pogosteje komunicirajo s starši romskih učencev. Če primerjamo, kako pogosto se starši udeležujejo roditeljskih sestankov oziroma govorilnih ur, lahko sklenemo (Tabela 9), da se mnogo staršev udeležuje govorilnih

ur oziroma roditeljskih sestankov predvsem na vabilo učiteljev in v precej manjši meri na vabilo romskega pomočnika.

Tabela 9: Udeležba staršev romskih učencev na roditeljskih sestankih oziroma govorilnih urah

Starši romskih otrok se roditeljskih sestankov in govorilnih ur udeležujejo ...	učitelji (N = 13)	romski pomočniki (N = 15)
redno	7,7 %	0 %
včasih	23,1 %	35,3 %
redko	46,2 %	41,2 %
nikoli	23,1 %	23,5 %
samo na moje povabilo	46,2 %	17,6 %

Vir: Raziskava *Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem*, Fakulteta za družbene vede, 2008.

Prav tako nas je zanimalo, ali starši po mnenju obeh anketiranih skupin bolj/več komunicirajo z učitelji ali z romskimi pomočniki (*Tabela 10*). Zanimivo je, da obe opazovani skupini menita, da starši romskih otrok več komunicirajo ravno z drugimi akterji.

Tabela 10: Komunikacija s starši romskih otrok

Menim, da starši romskih otrok bolj/več komunicirajo ...	učitelji (N = 13)	romski pomočniki (N = 15)
z romskimi pomočniki	36,4 %	18,8 %
z učitelji	18,2 %	25 %
z učitelji in romskimi pomočniki približno enako	36,4 %	43,8 %
ne vem	9,1 %	12,5 %

Vir: Raziskava *Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem*, Fakulteta za družbene vede, 2008.

Sklenemo lahko, da se odnos med starši romskih otrok in romskimi pomočniki ter učitelji počasi izgrajuje in da starši do neke mere prepoznajo mehanizem romskega pomočnika kot nekoga, ki je potreben in ki pomaga njihovim otrokom. Za nadaljnje izgrajevanje medsebojnega odnosa

in zaupanja bi bilo treba natančneje doreči naloge pomočnikov in jih tudi nazorno predstaviti staršem, kar bi posledično morda vodilo tudi k večji udeležbi staršev na govorilnih urah, roditeljskih sestankih in v učnem procesu na splošno.

Primerjava odnosa do kariere romskega pomočnika s stališča vodstvenih delavcev in romskih pomočnikov

Glede na relativno majhno populacijo romskih pomočnikov, ki si s svojim delovanjem v šolskih inštitucijah pridobivajo dragoceno praktično znanje, je pomembno, da ugotovimo, s kakšnim kadrom razpolagamo v smislu nadaljnjega oblikovanja poklica *romski pomočnik* in dodatnega izobraževanja obstoječih *učiteljev izredne pomoči romskim učencem*. Zanimalo nas je, kako delovno mesto romskega pomočnika vidijo trenutno zaposleni na tem delovnem mestu in ali se je že začelo oblikovati stabilno jedro, ki v tem poklicu vidi nadaljnjo kariero, pa tudi, kako vodilni na šoli ocenjujejo pomembnost in potrebnost delovnega mesta romskega pomočnika. Tako smo želeli pridobiti informacije o tem: 1. ali je delovno mesto romski pomočnik dobilo svoj »prostor« v šolskem sistemu in okolju in 2. ali se načrtuje nadaljnji razvoj delovnega mesta.

Zaradi sprememb, ki jih prinaša *Katalog standardov strokovnih znanj in spretnosti za poklicno kvalifikacijo romski pomočnik/romska pomočnica*, smo na podlagi vsebine kataloga poskušali ugotoviti, katere sposobnosti in znanja, navedene v katalogu, imajo osebe, ki so trenutno zaposlene na delovnih mestih romskih pomočnikov. Ugotovili smo, da več kot polovica anketiranih (52,9 %) na delovnem mestu uporablja samo slovenski jezik, malo manj kot polovica (47,1 %) pa romski in slovenski jezik.¹¹ Nepoznavanje ali delno poznavanje romskega jezika oziroma dialekta je, glede na prej omenjeni katalog, za romske pomočnike nesprejemljivo, kar nakazuje, da bi bilo treba: 1. začeti z novo strategijo zaposlovanja kadra, ki govori romski jezik, ali 2. dodatno izobraziti obstoječe romske pomočnike.¹² Poleg jezika je v katalogu izpostavljeno tudi specifično znanje oziroma poznavanje položaja in potreb romske skupnosti. Večina vprašanih (88,2 %) meni, da dobro pozna položaj in potrebe pripadnikov romske skupnosti, 11,8 % jih meni, da zadovoljivo pozna položaj, nihče izmed vprašanih pa ni izrazil mnenja, da slabo pozna položaj romske skupnosti. Romske pomočnike smo neposredno vprašali o poznavanju kataloga in njegove vsebine ter ugotovili, da jih po lastnih zagotovilih 68,8 % pozna katalog, 31,3 % pa jih s katalogom še ni bilo seznanjenih. Presenetljivo pa je, da si skoraj vsi tisti, ki so s katalogom seznanjeni (92,3 %), želijo pridobiti naziv romski pomočnik/romska pomočnica, kar nakazuje na

močno in stabilno jedro oseb, ki opravljajo delo romskega pomočnika in si želijo to delovno mesto nadgraditi tudi s primernim poklicnim nazivom. Glede na omejeno poznavanje romskega jezika in dejstvo, da je le štiri desetine romskih pomočnikov romske narodnosti, se lahko vprašamo, ali je sploh smiselno graditi bazo poklicnih romskih pomočnikov na obstoječi bazi romskih pomočnikov, ali pa bi bilo bolje izobraziti in zaposliti romske pomočnike iz vrst romske skupnosti z opravljenim poklicnim izobraževanjem.

Ob primerjavi odgovorov romskih pomočnikov in ravnateljev smo ugotovili, da oboji vidijo v *romskem pomočniku* mehanizem, ki je potreben in pomemben, ter si želijo, da bi se v prihodnje institucionaliziral in uvedel širše. Skoraj vsi pomočniki (94,1 %) si želijo na tem delovnem mestu ostati tudi v prihodnje, več kot polovica anketiranih ravnateljev (62,5 %) pa si želi v prihodnje zaposliti še več romskih pomočnikov. Romske pomočnike zaposlujejo za polni delovni čas (hkrati pa za določen čas) in bolj ali manj v okviru javnih del.

Ob tem je treba pripomniti, da imajo ravnatelji največ težav pri zaposlovanju romskih pomočnikov s pridobivanjem ustreznega kadra in s pridobivanjem finančnih sredstev za zaposlitve. Ravno neustreznost kadra je bil v testnih intervjujih največkrat naveden razlog pri ovirah za zaposlovanje (več) romskih pomočnikov. Omenjena poklicna kvalifikacija romski pomočnik/romska pomočnica ima v okviru tega velik potencial, saj bo omogočila posameznikom pridobitev specifičnih znanj za delovno mesto romski pomočnik.

Zaključek

Izobraževanje je nujno za integracijo Romov v širšo družbeno skupnost. Šolanje omogoča romskim otrokom, da se naučijo uradnega jezika države, v kateri živijo, in se srečajo z večinsko kulturo. Poleg tega izobrazba Romom zagotavlja boljši položaj na trgu delovne sile in posledično ugodnejši družbeni status. Hkrati šolanje skupaj z romskimi otroki predstavlja dodatno izkušnjo tudi za neromske otroke. Posamezniki, ki nimajo neposrednega stika z romskim prebivalstvom, pogosto podležejo različnim predsodkom predvsem zaradi pomanjkanja relevantnih informacij. Zato vključevanje romskih otrok v nacionalni program šolanja pripomore tudi k boljšemu informiranju Neromov o Romih in njihovi kulturi ter ustvarja pogoje za razvoj multikulturnega okolja, kar je mogoče doseči le, če so odpravljene temeljne ovire, ki onemogočajo enak dostop do izobraževanja.

Nekoliko konfuzno stanje na področju nujenja dodatne učne pomoči romskim učencem v Sloveniji nas sprva vodi v analiziranje obstoječih

oblik pomoči in hkrati napeljuje na postavljanje temeljev za mehanizem, ki se bo v bližnji prihodnosti šele implementiral. Z vidika oblikovanja javne politike takšno stanje ni neugodno, saj nam nudi možnost modifikacije nekaterih elementov politike še pred dejansko implementacijo. Z empirično analizo o delovanju romskih pomočnikov v praksi smo prikazali prednosti in pomanjkljivosti trenutnega sistema in poleg rezultatov analiz zakoličili nekatera širša priporočila.

Treba bi bilo izdelati smernice za vodstvene in pedagoške delavce, v katerih bo jasno navedeno, koliko časa mora biti romski pomočnik prisoten v razredu skupaj z učiteljem, kakšne oblike komuniciranja s starši mora redno izvajati in kakšne didaktične pripomočke potrebuje. Poleg poklica je tako nujno, da se institucionalizira tudi delovno okolje pomočnika. Poleg tega standardi znanj za poklicno kvalifikacijo romski pomočnik/romska pomočnica predvidevajo relativno malo pedagoških znanj in spretnosti glede na količino časa, ki ga romski pomočnik sam preživi z učenci. Zato je treba: 1. določiti, da romski pomočniki niso v takšnem časovnem obsegu sami z učenci, ali 2. dopolniti katalog standardov z dodatnimi znanji in spretnostmi ali 3. določiti obvezno in institucionalizirano sodelovanje (dajanje navodil in podobno) med pomočniki in učitelji.

Ker novi standardi za poklic romski pomočnik/romska pomočnica predvidevajo aktivno znanje romskega jezika, predvidevamo, da bodo v prihodnje romski pomočniki izključno Romi.¹³ Ker tuje raziskave opozarjajo na nekatere negativne posledice uvajanja dvojezičnosti za manjšine, ki so še posebej socialno ogrožene, menimo, da je potrebna posebna instrukcija pri vsebinah, kot sta spodbujanje dvojezične kulture v oddelku in dvojezično označevanje gradiv, sredstev, opreme in prostora. Takšna dejavnost ščiti romski jezik in s tem romsko kulturo, vendar pretirano poudarjanje tega in podajanje vsebin izključno v romskem jeziku vodi prej v segregacijo kot integracijo romske manjšine. Romski jezik oziroma njegova aktivna raba mora biti poudarjen kot drugi jezik, pri tem pa naj gre posebna pozornost dodatnemu pouku slovenskega jezika, kjer je to potrebno.

Ne nazadnje pa bi bilo treba nekaj storiti tudi za boljšo prepoznavnost mehanizma romskega pomočnika v širši lokalni romski skupnosti.¹⁴ Javne politike so namreč uspešne šele, ko jih sprejmejo tisti, katerim so namenjene.

Opombe

- [1] Second report submitted by Slovenia pursuant to article 25, paragraph 1 of the framework convention for the protection of national minorities.
- [2] Evalvacija je narejena na podlagi empirične analize, ki je bila opravljena v okviru ciljnega raziskovalnega projekta Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem, opravljenega na Fakulteti za družbene vede (Center za politološka raziskovanja), financiralo pa ga je Ministrstvo za šolstvo in šport.
- [3] Stigmata: Segregated Schooling of Roma in Central and Eastern Europe: A survey of patterns of segregated education of Roma in Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Romania, and Slovakia. (2003). European Roma Rights Center. Dostopno na <http://www.errc.org/db/00/04/m00000004.pdf> (20. julij 2007). Report on the situation of Roma and Sinti in the OSCE area (2000). Dostopno na http://www1.osce.org/documents/hcnm/2000/03/241_en.pdf (18. julij 2007).
- [4] Podrobneje glej *Equal Access to Quality Education for Roma*, Volume 1 (2007). Open Society Institute. Dostopno na http://www.soros.org/initiatives/roma/articles_publications/publications/equal_20070329/roma_20070329.pdf
- [5] V analizi smo zajeli oblike dobrih praks v Bolgariji, Romuniji, Srbiji, Slovaški, Madžarski, Makedoniji, Črni gori, Franciji, Hrvaški in na Poljskem.
- [6] Glej Vonta, Tatjana (2006): Za uspešno integracijo romskih otrok v šolo je odlično komaj dovolj dobro. *Šolsko polje*, letn. 17, št. 5/6, str. 3–28.
- [7] Termin romski pomočnik velja tako za ženski kot moški spol.
- [8] *Katalog standardov strokovnih znanj in spretnosti za poklicno kvalifikacijo romski pomočnik/romska pomočnica* (Uradni list RS 31/2007, dne 6. 4. 2007).
- [9] Anketirali smo tiste pedagoške delavce, ki neposredno sodelujejo z romskimi pomočniki (so z njimi skupaj v razredu).
- [10] Sicer pa je treba poudariti, da bi se večina tistih, ki ne govorijo romsko (85,7 %), želela jezika naučiti.
- [11] V demografskem sklopu vprašalnika smo ugotovili, da 37,5 % romskih pomočnikov ne govori romskega jezika.
- [12] V demografskem sklopu vprašalnika smo ugotovili, da so se romski pomočniki pripravljani dodatno izobraževati na tem področju, saj bi se jih kar 85,7 % želelo naučiti romščine, če bi imeli priložnost.
- [13] Zaradi izrazitih razlik med obema romskima skupnostma v Sloveniji (*Dolenjsko* in *Prekmursko*) bi bilo treba obe skupnosti obravnavati ločeno (nekateri pomočniki so na primer navedli, da v Prekmurju le redki otroci govorijo romsko, kar pomeni, da kar zadeva premagovanje jezikovnih ovir, niti ne bi potrebovali pomočnika, ki zna romsko).
- [14] Ob upoštevanju visoke stopnje nepismenosti med romsko populacijo bi bilo treba izdelati video gradivo o vlogi šole, nujnosti šolanja, vlogi romskega pomočnika ter nalogah in dolžnostih staršev. Video posnetek

bi bilo treba izdelati v romskem jeziku in ga predstaviti prvi dan šole, po potrebi pa tudi drugod in ob drugačni priložnosti (na primer na centrih za socialno delo, v vrtcih in podobno). Na tem mestu bi veljalo izkoristiti tudi dobro poslušano radijsko oddajo v romskem jeziku na RTVS *Amare Droma*, ki je posebej namenjena romski populaciji in prek katere bi lahko ozaveščali o pomembnosti vloge romskega pomočnika.

Literatura

- Bačlija, I. (2005). Participacija romske skupnosti na lokalni ravni. V: Brezovšek Marjan in Haček Miro (ur.), *Lokalna demokracija II: Uresničevanje lokalne samouprave v Sloveniji*, str. 150–176. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bevc, M. (1991). *Ekonomski pomen izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
- European Roma Rights Center (2003). *Stigmata: Segregated Schooling of Roma in Central and Eastern Europe: A survey of patterns of segregated education of Roma in Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Romania, and Slovakia*. Dostopno na <http://www.errc.org/db/00/04/m00000004.pdf> (20. julij 2007).
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (2003). *Breaking the Barriers: Romani Women and Access to Public Health Care*. Dunaj.
- Flander, B. (2004). *Pozitivna diskriminacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Guy, W. (ur) (2001). *Between Past and Future: The Roma of Central and Eastern Europe*. Hatfield: University of Hartfordshire Press.
- Kirilova, D. in Repaire, V. (2003). *The innovatory practices in the field of education of Roma children*. Council of Europe. Dostopno na http://www.coe.int/t/e/cultural_co-operation/education/roma_children/Innovatory_practices_EN.PDF (10. julij 2007).
- Komac, M. (1991). Romi na Slovenskem. *Razprave in gradivo – Revija za narodnostna vprašanja*, 25. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Koulis, R. E. (2003). Attitudes towards Roma Minority Rights in Hungary: A Case of Ethnic Doxa, and the Contested Legitimization of Roma Inferiority. *Nationalities Papers*, 31, 3, 77–103.
- Open Society Institute (2002). *Minority Protection*. Budapest: Country Reports.
- Open Society Institute (2007). *Equal Access to Quality Education for Roma*. Dostopno na http://www.soros.org/initiatives/roma/articles_publications/publications/equal_20070329/roma_20070329.pdf (12. februar 2007).
- Project on ethnic relations (1999). *The Roma in Hungary: Government policies, minority expectations and the international community*. Dostopno na <http://www.per-usa.org/Reports/Romahg.pdf> (3. junij 2007).
- Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji* (2004). Ljubljana: Uradni list RS.
- Tancer, M. (1999). Položaj učencev Romov v slovenski osnovni šoli. *Sodobna pedagogika*, 37, 9–10, 512–516.